

*Ярослав ІСАЄВИЧ,
директор Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
академік НАН України*

**ВИСТУП НА ВІДКРИТТІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ “ТОВАРИСТВО “ПРОСВІТА” І
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ВІДРОДЖЕННЯ
В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ
НАРОДІВ АВСТРО-УГОРЩИНИ” В НАРОДНОМУ ДОМІ
У ЛЬВОВІ 6 ГРУДНЯ 1993 р. З НАГОДИ 125-РІЧНОГО
ЮВІЛЕЮ ТОВАРИСТВА**

Коли нині в незалежній Україні згадуємо тих, хто в давні часи будував підвалини майбутньої державності, тих, хто оберігав від дезінтеграції і розбудовував українську націю, то наша думка з вдячністю звертається до засновників, керівників і всіх членів “Просвіти”. Це, в першу чергу, матірне товариство “Просвіта” з централлю у Львові і філіями та читальнями по всій Галичині, це не меншою мірою створені за його зразком “Просвіти” і аналогічні товариства від Зеленого Клину до Холмщини, а також на Кубані, на Берестейщині, в США та Канаді.

Було багато товариств, спілок, установ, які працювали на ниві нашого національного Відродження, але “Просвіта” стала найважливішою й найбільш улюбленою. Богдан Кравців слушно підкреслив, що “Просвіта” протягом довгого часу охоплювала своєю діяльністю майже всі ділянки національного життя, вона була неначе матір’ю організацій і товариств, які згодом вийшли з “Просвіти” і усамостійнилися: політичні, культурні такі, як “Рідна школа”, спортивні і військові, як “Сокіл”, “Січ”, економічні, як “Сільський господар”, “Маслосоюз”, “Ревізійний Союз Української Кооперації”. В селах читальні були осередками національного життя. При них функціонували не лише гуртки і хори, але й дитячі садки, крамниці, каси, виробничі кооперативи. Таким чином, “Просвіта” причинялася не лише до піднесення освіти й національної свідомості, але й до піднесення добробуту. Окупаційним владам просвітяни протиставляли свою державу в державі. В “Просвіті” наші люди вчилися громадянського і національного обов’язку.

Нема найменшого сумніву, що без “Просвіти” не були б можливі ні політичні здобутки, ні відновлення 1918 р. національної держави, ні масовий визвольний рух в роки Другої світової війни і в післявоєнні роки.

Не випадково, як тільки це стало можливим, відродилося Товариство української мови ім. Шевченка “Просвіта”, яке стало важливим чинником зміцнення нашої держави, спираючись при цьому на традиції матірної “Просвіти”.

На сьогоднішню нашу конференцію ми зібралися в Народному домі, куди москвофіли уже не допускали “Просвіту”, хоч деякі установи (напр., “Руська Бесіда”) тут діяли, з яким пов’язано так багато сторінок історії “Просвіти”, в якому вихованці і діячі тодішньої “Просвіти” проголосили відновлення Української держави в Галичині в листопаді 1918 р.

Ми відкриваємо конференцію в день, який є днем Української армії, а ми знаємо, як багато “Просвіта” зробила для відродження українського Війська.

Організаторами конференції є Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, Львівське Товариство української мови ім. Т. Шевченка “Просвіта” та інші інституції. В програмі ви побачите всі аспекти, різні регіони, міста і держави: Ужгород і Катеринослав, Югославію і Америку і т.д.

Не всі учасники змогли прибути, але обіцяли надіслати матеріали для публікації.

Конференція присвячена тій сторінці нашої історії, якою можна пишатися. В нинішній переломний момент ми маємо на досвіді попередніх поколінь вчити покоління сучасне почуття обов’язку, відповідальності. Тому наша конференція має не тільки наукове, але й національно-виховне значення.

Щиро вітаю всіх учасників конференції.